

บทบรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สามชาย ศรีสันต์

ดร.ธิดารัตน์ ศักดิ์วีระกุล

บรรณาธิการ

“วารสารพัฒนศาสตร์” ฉบับนี้ จัดทำขึ้นในช่วงเวลาที่ตรงกับวาระพิเศษของการฉลองครบรอบ 50 ปี สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งเดิมวารสารนี้ได้ใช้ชื่อเดียวกับชื่อของหน่วยงาน คือ “วารสารสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร” และต่อมาเมื่อสำนักฯ ได้พัฒนาขึ้นเป็นวิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ชื่อของวารสารจึงได้มีการปรับตามชื่อของหน่วยงานแต่ยังคงแนวคิดของการรวบรวมงานวิชาการ การวิจัยด้านอาสาสมัคร งานที่เกี่ยวข้องด้านชนบท และงานด้านการพัฒนาในมิติต่าง ๆ และเพื่อร่วมแสดงความยินดีและให้เกียรติต่อผู้ก่อตั้งกองบรรณาธิการจึงได้รวบรวมเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรบัณฑิตอาสาสมัคร นอกเหนือจากการรวบรวมบทความวิจัย บทความวิชาการด้านสังคมศาสตร์ในมิติต่าง ๆ มาไว้เพื่อให้ผู้อ่านได้มีส่วนร่วมและเข้าใจถึงที่มา แนวคิดการทำงาน ประสบการณ์การปฏิบัติงานในพื้นที่ชนบท การใช้ชีวิตร่วมกับชาวบ้านและเรื่องราวจากบุคคลที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรบัณฑิตอาสาสมัคร ในแต่ละช่วงเวลามาเรียบเรียงไว้ให้ผู้อ่านได้รำลึกถึงคุณูปการที่อาจารย์ป๋วยและบัณฑิตอาสาสมัคร ในโครงการที่ท่านเรียกว่า “โครงการที่ผมรัก” ได้ปฏิบัติมาตลอดระยะเวลา 50 ปี

หลักสูตรบัณฑิตอาสาสมัครนั้นก่อตั้งขึ้นโดย ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ใน พ.ศ. 2512 มีจุดมุ่งหมายให้บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาได้ออกไปใช้ชีวิตและทำประโยชน์ให้กับชาวบ้านในชนบท เนื่องจากในเวลานั้น คนส่วนใหญ่สนใจศึกษาและหางานทำอยู่ในเมืองหลวง มากกว่าจะพาตนเองออกไปใช้วิชาความรู้และทำงานพัฒนาให้กับประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล เมื่ออาจารย์ป๋วย

ก่อตั้งหลักสูตรบัณฑิตอาสาสมัครขึ้นในวันที่ 1 มีบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เข้าร่วมโครงการจำนวน 18 คน ในสมัยนั้นนักวิชาการและประชาชนให้ความสนใจเป็นอย่างมาก ขนาดที่มีนักเขียนชื่อดัง คือ คุณนิยนาฏยะสุนทร ได้เขียนบทความถึงบทบาทบัณฑิตอาสาสมัครในความเสี่ยงละเพื่อพัฒนาชนบทภายใต้ชื่อเรื่อง “เพชร 18 เม็ดบนยอดโดม” ลงในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ทำให้ชื่อเสียงของบัณฑิตอาสาสมัครได้รับการกล่าวขานและชื่นชมเป็นอย่างมาก และไม่เพียงแต่การยกย่องชื่นชมจากประชาชนทั่วไป บัณฑิตอาสาสมัครยังได้รับเกียรติคุณอันสูงสุดของการเป็นอาสาสมัครและทำงานด้านการพัฒนา คือ การได้รับพระราชทานพระวโรกาสให้บัณฑิตอาสาสมัครและบุคลากรของสำนักบัณฑิตอาสาสมัครเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทและรับฟังพระบรมราโชวาทจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ก่อนลงพื้นที่ปฏิบัติงานในชนบท ตั้งแต่รุ่นแรกจนถึงปัจจุบัน (รัชกาลที่ 10) ซึ่งสำนักบัณฑิตอาสาสมัครยังคงถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของการเฝ้าเพื่อรับฟัง พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ มาโดยตลอด ยุวณี ศุภศิลป์ อดีตบัณฑิตอาสาสมัครรุ่นที่ 2 ได้กล่าวในขณะให้สัมภาษณ์กับไทยทีวีสีช่อง 3 ว่า “การได้เข้าเฝ้าฯ นับเป็นเกียรติอย่างสูงสุดของชีวิตและตื่นเต้นที่สุด เพราะเป็นครั้งแรกที่บัณฑิตอาสาสมัครได้เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทอย่างใกล้ชิด...ตื่นเต้นมากไม่คิดว่าโครงการบัณฑิตอาสาสมัครจะได้รับความสนพระทัยจากพระเจ้าอยู่หัว พอเข้าไปท่านก็รู้เรื่องราวของเราหมดนะคะ รู้เรื่องงานบัณฑิตอาสาสมัครทั้งหมด ท่านก็ชื่นชม..ด้วยทรงเห็นว่าเป็นโครงการที่มีประโยชน์...” (ยุวณี ศุภศิลป์, 2559) และในวันที่สิ้นสุดการปฏิบัติในพื้นที่ของบัณฑิตอาสาสมัคร ซึ่งนับว่าเป็นการสำเร็จการศึกษาในระดับประกาศนียบัตรชั้นสูงนั้น ผู้ที่เป็น บอ. ยังได้รับการให้เกียรติจากประชาคมธรรมศาสตร์ดังที่ ไชยยันต์ รัชชกุล ได้บันทึกไว้ในหนังสือ บัณฑิตเป็นตัว ว่า “ในวันรับปริญญาที่ บอ. ขึ้นไปรับ “ประกาศนียบัตรชั้นสูงบัณฑิตอาสาสมัคร” นั้น ทุกคนได้รับการปรบมือลั่นหอประชุม ซึ่งโดยปกติการปรบมือนี้จะสำหรับเฉพาะผู้ที่ได้รับเกียรตินิยม”

แม้หลักสูตรบัณฑิตอาสาสมัครจะได้รับการกล่าวขานชื่นชมถึงความเสียสละ ความมุ่งมั่นตั้งใจ และให้เกียรติจากสังคมว่าเป็นโครงการที่มีประโยชน์

เข้าถึงคนในชนบทอย่างแท้จริง แต่หลักสูตรก็ยังถูกท้าทายจากกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคม การมุ่งพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมากกว่าการให้ความสำคัญกับงานทางสังคมศาสตร์ การปรับตัวของมหาวิทยาลัยที่มุ่งให้แต่ละคณะหน่วยงานสร้างหลักสูตรที่สามารถ หารายได้เลี้ยงตัวเอง รวมถึงการทำงานจิตอาสาที่มีค่านิยมใหม่ ๆ ใช้การท่องเที่ยว การแจกของ การร้องเพลง วาดรูประบายสีและเผยแพร่การทำความดีผ่านโซเชียลมีเดีย วิธีการเหล่านั้นส่งผลกระทบต่องาน “อาสาสมัคร” และถูกลดทอนคุณค่าและส่งผลกระทบให้หลักสูตรถูกมองถึงความคุ้มค่า คุ่มทุนในการปฏิบัติงานในพื้นที่ที่ทั้งห่างไกลและยังต้องใช้เวลาในการส่งบัณฑิตอาสาสมัครเข้าไปปฏิบัติงานภาคสนามที่ใช้ระยะเวลาทำงานนานแรมปี อีกทั้งยังถูกมองถึงการไม่ก่อให้เกิดรายได้ในเชิงธุรกิจ ทั้งยังมีต้นทุนสูงในการดูแลให้คำปรึกษา สนับสนุนบัณฑิตอาสาสมัครที่ต้องออกจากที่พักไปอยู่ในพื้นที่ห่างไกล อยู่ในบริบทสังคมที่ไม่คุ้นเคยทั้งในสภาพความเป็นอยู่ การใช้ชีวิต และการดูแลจิตใจให้ยังคงรักษาไว้ซึ่งความมุ่งมั่นและการทำประโยชน์เพื่อสังคม สิ่งเหล่านี้มีผลกระทบต่อการดำเนินงานของหลักสูตรเป็นอย่างยิ่ง แต่ถึงแม้ว่ากระแสการพัฒนาของโลกและมุมมองทางความคิดของการทำจิตอาสาและงานอาสาสมัครจะเปลี่ยนแปลงไป แต่หลักสูตรบัณฑิตอาสาสมัครยังคงให้ความสำคัญกับการพัฒนาและเห็นคุณค่าของประชาชนในชนบทและพื้นที่ที่มีความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม หลักสูตรบัณฑิตอาสาสมัครยังคงดำเนินงานท่ามกลางกระแสความท้าทายที่เกิดขึ้นจากบริบทสังคมรอบด้านและวิธีการทำงานที่เปลี่ยนแปลงไปในสังคมปัจจุบัน และก่อนถึงการก้าวเข้าสู่ปีที่ 51 ของหลักสูตรบัณฑิตอาสาสมัครจึงขอประมวลเรื่องราวของหลักสูตรซึ่งก่อตั้ง โดย อาจารย์ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ตลอดระยะเวลา 50 ปี ไว้ดังนี้

1. หลักสูตรนี้มีอุปสรรคในการจัดการเรียนการสอนมาตลอด มีการกล่าวหาว่า อาจารย์ป๋วย ก่อตั้งหลักสูตรนี้เพื่อให้บัณฑิตอาสาสมัครไปเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ คุณสมัคร์ สุนทรเวช อภิปรายในสภาฯ ขอตัดงบประมาณสนับสนุนลงทั้งหมด ปี 2519 บัณฑิตอาสาสมัครถูกติดตาม เชิญตัวไปสอบสวนจากฝ่ายความมั่นคง จนต้องเรียกตัวกลับจากการปฏิบัติงานภาคสนามก่อนครบกำหนด

ขณะที่ 10 กว่าปีที่ผ่านมามหาวิทยาลัยตั้งคำถามถึงหลักสูตรเป็นระยะว่า ใช้งบประมาณผลิตบัณฑิตอาสาสมัครต่อหัวสูงถึง 8 หมื่นกว่าบาท ผลผลิตที่ได้มีอะไรบ้าง จำนวนบัณฑิต ผลงานด้านการพัฒนา การเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง ภายหลังจบหลักสูตรไปแล้ว

2. บัณฑิตอาสาสมัครในอดีต เมื่อเข้าไปในหมู่บ้านเห็นความไม่เป็นธรรม การเอารัดเอาเปรียบ การคอร์รัปชันของผู้นำหมู่บ้าน ก็มักจะไปร่วมกับชาวบ้านต่อต้าน เคลื่อนไหว เรียกร้องต่อหน่วยงานเพื่อบรรเทาข้อปัญหาดังกล่าว จนต้องกำชับ ปราบ ไม่ให้บัณฑิตอาสาสมัครเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเมือง และเข้าไปเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ ทั้งอาจารย์ป่วยต้องประกาศว่าโครงการนี้ให้เป็นเรื่องของการศึกษาเพียงอย่างเดียว ส่วนการพัฒนาชนบทเป็นผลที่ตามมา แต่ปัจจุบันบัณฑิตอาสาสมัครเปลี่ยนไปมาก ไม่ได้หัวรุนแรง ร้อนวิชา หรือเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงเหมือนในอดีต จนบางครั้งเข้าไปศึกษาอย่างเดียว ไม่ได้สร้างผลงานการพัฒนาให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ ทำให้ต้องปรับหลักสูตรให้บัณฑิตอาสาสมัครทุกคนต้องริเริ่มและดำเนินโครงการพัฒนาขึ้นด้วยตนเองในหมู่บ้านที่เข้าไปอยู่

3. เมื่อมหาวิทยาลัยตั้งคำถามถึงจำนวนบัณฑิตอาสาสมัคร โดยไม่ให้งบประมาณเพิ่มเติม ก็หมายถึงว่า การต้องจำกัดงบประมาณเพื่อให้นำไปจัดการศึกษาให้ได้ บอ. เพิ่มขึ้น มีการเสนอว่าทำให้หลักสูตรสั้นลง ตัดการไปเยี่ยมของนักวิชาการอาจารย์ที่ปรึกษา ไปจนถึงการส่งบัณฑิตอาสาสมัครเข้าหมู่บ้านจาก 7 เดือน เป็น 2 อาทิตย์ ตัดเบี้ยเลี้ยงปฏิบัติงานภาคสนาม เป็นต้น หรือการส่งบัณฑิตอาสาสมัครไปอยู่กับหน่วยงานในลักษณะการฝึกงานพัฒนา มากกว่าจะไปศึกษาเรียนรู้ และใช้ชีวิตอยู่กับชาวบ้านในหมู่บ้าน แต่ทั้งหมดของข้อเสนอดังกล่าวล้วนทำให้หลักสูตรนี้ไม่สามารถดำรงอยู่ภายใต้ปรัชญาของการจัดการศึกษาในแบบที่อาจารย์ป่วยวางไว้ได้ เพราะจะกลายเป็นหลักสูตรฝึกงาน ทดลองใช้ชีวิต หรืออาสาสมัครแบบฉาบฉวย ที่มีกันอยู่เกลื่อนในสังคม

4. สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร พยายามที่จะหางบประมาณมาเป็นทุนการศึกษาเพื่อให้รับบัณฑิตอาสาสมัครได้เพิ่มขึ้น แต่ก็ไม่ได้ทำให้จำนวนบัณฑิตอาสาสมัครเพิ่มขึ้นจากปีละ 25-30 คนได้ เพราะหลักสูตรบัณฑิตอาสาสมัครมีเงื่อนไขและลักษณะเฉพาะมากมาย

i. เมื่อรับเข้ามาจำนวนมาก เรามักไม่ได้คนที่เหมาะสมที่จะเรียนหลายคนไม่ได้ทุ่มเท เสียสละ หรือยินดีจะเสียเวลา เสียกำลังกาย กำลังใจ ไปกับหลักสูตร ก็มักจะออกกลางคันในขั้นตอนต่างๆ ที่ค่อนข้างจะยากลำบาก

ii. ครั้นจะปรับให้ง่ายขึ้น เราก็จะได้คนที่มีความรู้ เข้าใจ และสามารถทำงานร่วมกับชาวบ้านในห้องถิ่นที่แตกต่างทางวัฒนธรรมได้ เพราะการเปลี่ยนแปลงสำนึกของคนย่อมต้องใช้เวลาและสถานการณ์ที่ช่วยสร้างประสบการณ์ เมื่อรณชนสินค้าการเกษตรพาคนป่วยไปโรงพยาบาลฉุกเฉินแล้วถูกตำรวจเรียกไถเงินระหว่างเดินทางที่แสนจะเร่งรีบทุกทีโดยมีบัณฑิตอาสาสมัครนั่งอยู่บนรถคันนั้นด้วย หรือการที่ บอ. ถูกปลัดอำเภอเรียกไปต่อว่า “ไปอยู่กับชาวบ้านก็อย่าไปเชื่อพวกชาวบ้านมากนัก พวกนี้โง่ เห็นแก่เงิน และชอบให้ร้ายทางราชการ” เหล่านี้มันย่อมซาบซึ้งเห็นถึงความเจ็บปวดของชาวบ้านมากกว่าการถูกสอนในห้องเรียน

iii. หลักสูตรอ่อนไหวกับสถานการณ์ทางสังคมมาก เหตุการณ์สำคัญ นโยบายของรัฐบาล มีผลต่อจำนวนผู้สมัครเข้าเรียนในหลักสูตรอย่างมีนัยสำคัญ เช่น กรณีรัฐบาลประกาศให้เงินเดือนปริญญาตรี 1.5 หมื่นบาท ทำให้ผู้สมัคร บอ. ลดลงไปอย่างเห็นได้ชัด หรือกรณีที่มีเหตุการณ์ทางการเมือง โครงการจ้างงานขนาดใหญ่ในรูปของอาสาสมัครของรัฐบาล หรือกระแสความนิยมจิตอาสาทำให้เกิดแพ็กเกจจิตอาสาท่องเที่ยวระยะสั้นๆ มากมาย รวมทั้งแทรกเข้าไปในวิชาเรียนทุกระดับ และแม้แต่การเข้าเรียนปริญญาโทที่ง่าย สะดวกสบายในการสอบเข้าและการเรียนจบ เหล่านี้ล้วนมีผลต่อการตัดสินใจเข้ามาเรียนในหลักสูตรบัณฑิตอาสาสมัครทั้งสิ้น

5. เดิมเราเชื่อกันว่าคนมาเรียนน้อยเพราะเราอ่อนประชาสัมพันธ์ บอ. ตลอดจนบุคลากรที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนของหลักสูตรล้วนพูดตรงกัน แต่เมื่อเราโหมประชาสัมพันธ์ ทั้งช่องทาง เนื้อหา ความดึงดูดใจของสื่อที่ใช้ ผลที่เกิดขึ้นก็คือ มีผู้มาสมัครจำนวนมาก แต่ก็ตัดสินใจไม่เรียน ในขั้นตอนการสอบข้อเขียน สัมภาษณ์ ช่วงเตรียมความพร้อม และแม้แต่ช่วงเรียนภาควิชาการ ด้วยเหตุผลต่างๆ นานา เช่น ได้งาน หางบ้านหางคนรักไม่ได้ เหนง

เข้ากับเพื่อนไม่ได้ เรียนไม่ไหว สอบได้ปริญญาโท ได้ทุนไปเรียนต่างประเทศ แต่โดยรวมๆ แล้ว คนที่มาเรียนในหลักสูตรนี้ต้องมาด้วยใจพร้อมที่จะเสียสละบางด้านของความเคยชิน ความสะดวกสบายในชีวิต เงินเดือนที่เคยได้หรือกำลังจะได้ นอกเหนือจากการถูกคาดหวังว่าจะต้องทำประโยชน์ให้กับสังคมด้วย เบี้ยเลี้ยงประจำเดือนแม้เพียงเล็กน้อยจึงมีความหมายกับบัณฑิตอาสาสมัคร

6. ในอีกด้านหนึ่ง คนในแวดวงการพัฒนาที่รู้จักบัณฑิตอาสาสมัคร และยอมรับทักษะความสามารถการทำงานกับชาวบ้าน กับประชาชน บัณฑิตอาสาสมัครเมื่อสมัครใจจะทำงานด้านการพัฒนา ทำงานในพื้นที่ภาคสนาม กับองค์กรการพัฒนาทั้งภาครัฐ เอกชน รวมถึงองค์กรภาคประชาสังคม ไม่เคยได้รับการปฏิเสธ ชาวบ้านในหมู่บ้านที่เคยมีบัณฑิตอาสาสมัครไปอาศัยอยู่ด้วย จะไม่เคยลืมเลยว่าครั้งหนึ่งเคยมีบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เข้ามาอยู่ในหมู่บ้าน แม้ผ่านจากรุ่นตายาย รุ่นลูกหลานที่เติบโตขึ้น ก็ยังคงจดจำบัณฑิตอาสาสมัคร นักศึกษาจากธรรมศาสตร์ บอ. มักจะเป็นแบบอย่างให้เยาวชนในหมู่บ้านเดินตาม พวกเขาปรากฏเป็นข่าวในพระราชสำนัก ในการเข้าพบผู้แทนพระองค์ทุกปี พวกเขาปรากฏบนหน้าสื่อในการทำงานเคลื่อนไหวร่วมกับชาวบ้าน แม้ไม่ได้ประกาศตัวว่าเป็นบัณฑิตอาสาสมัคร แต่คนที่ทำงานร่วมด้วยย่อมรู้จัก ด้วยเหตุเหล่านี้ บัณฑิตอาสาสมัคร จึงไม่ได้เป็นที่รู้จักในแวดวง ธุรกิจ การค้า การลงทุน และยังไม่ต้องการเป็นที่รู้จักกับบริษัทขนาดใหญ่อย่าง กฟผ. ปตท. แต่เราเป็นที่รู้จักในแวดวงชาวบ้าน นักพัฒนา และกลุ่มคนทำงานเพื่อสังคม โดยเฉพาะชาวบ้านในชนบท

7. แต่ในยุคที่การศึกษากลายเป็นธุรกิจ การศึกษาถูกทำให้กลายเป็นปัจจัยการผลิตในเสรีนิยมใหม่ หลักสูตรบัณฑิตอาสาสมัครถูกมองว่า ใช้ทุนการผลิตสูงเมื่อเทียบกับผลตอบแทนที่มหาวิทยาลัยได้รับ ผู้ที่เข้ามาเรียนในหลักสูตรนี้สามารถใช้ความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ ที่ได้รับไปสร้างมูลค่าเพิ่มทางการเงินให้กับตนเองได้มากนักน้อยเพียงใด ถ้าได้มากก็ควรจ่ายมากเป็นการลงทุน หากใช้หลักการคำนวณเหล่านี้ย่อมตกอยู่ในภาวะการขาดทุนทางบัญชี เพราะผลผลิตที่เกิดขึ้นจากหลักสูตรไม่ได้มุ่งตอบเรื่องการเงิน

8. ผลผลิตของหลักสูตรต้องการตอบถึง ปัญหาความเหลื่อมล้ำ ไม่เท่าเทียมกันทางวัฒนธรรม บ่มเพาะให้ผู้เรียนเกิดสำนึกความเท่าเทียมในความ เป็นมนุษย์ สร้างคนให้อุทิศตนทำงานเพื่อสังคม ยืนอยู่ข้างคนที่เสียเปรียบไร้พลัง อำนาจในสังคม 50 ปีที่ผ่านมาบทบาทการทำงานของบัณฑิตอาสาสมัครใน สังคมไทย การได้รับการยอมรับในแวดวงคนทำงานเพื่อสังคม ย่อมเป็นข้อมูลเชิง ประจักษ์ของความสำเร็จของหลักสูตรได้เป็นอย่างดี การเรียนรู้กับชุมชนกับ ชาวบ้าน คือฐานความรู้สำคัญสำหรับอาจารย์ นักวิชาการ ที่จะต้องนำมาสังเคราะห์ สร้างองค์ความรู้จากข้างล่างเพื่อการทำงานพัฒนาที่มีชุมชน ท้องถิ่นเป็นฐาน ไม่ใช่ คิดเอาจากข้างบน จากตำราตะวันตกดังเช่นที่ทำกันอยู่ในปัจจุบัน

9. วันนี้หลักสูตรยังคงยึดมั่นในอุดมการณ์การจัดการเรียนการสอน ดังกล่าว ทั้งการเรียนภาควิชาการ 3 เดือน เข้าไปอยู่อาศัย กินนอนกับชาวบ้าน 7 เดือน และเขียนรายงานวิจัยหรือรายงานสร้างสรรค์ 2 เดือน มุ่งสร้างคนที่จะไปยืน อยู่เคียงข้างคนที่ขาดพลังอำนาจ ถูกเอารัดเอาเปรียบในสังคม จึงเป็นเรื่องเสียเวลา ที่เราจะไปวิ่งตามหรือพยายามเปลี่ยนแปลงหลักสูตร เพื่อไปตอบใจให้กับ ผู้ที่มีวิสัยคิด มีอุดมการณ์ที่อยู่ตรงข้ามกับสิ่งที่อาจารย์ป่วย พยายามสร้างให้เกิดใน สังคมไทย การที่มีความพยายามมาตลอดหลายสิบปี แต่ไม่สามารถจะยุบหลักสูตร ได้ ก็เพราะเกียรติประวัติ และการดำรงอยู่ในแนวทางเดิมที่อาจารย์ป่วยได้วางไว้ อย่างมั่นคง สิ่งที่มีมหาวิทยาลัยและผู้มีอำนาจทำได้ก็คือ การตัดการสนับสนุนใน ทุกรูปแบบ เพื่อให้หลักสูตรปิดตัวเองไปในที่สุด

10. คำถามจึงเกิดขึ้นว่า “มหาวิทยาลัยจะทำหน้าที่ให้การศึกษาอุปมา ประดุจบ่อน้ำ บำบัดความกระหายของราษฎร ผู้สมัครแสวงหาความรู้อันเป็นสิทธิ และโอกาสที่เขาควรมีควรได้ ตามหลักแห่งเสรีภาพในการศึกษา” สร้างคนให้รัก และรับใช้ประชาชน หรือจะเลือกทำธุรกิจการศึกษา ทำหลักสูตรที่เอาใจลูกค้า และ ผลิตคนเพื่อไปรับใช้ เป็นตัวแทนกลุ่มทุนเพื่อไปเอารัดเอาเปรียบประชาชน หรือจะ ทำทั้งสองอย่างพร้อมกันไป ก็ขึ้นอยู่กับวิสัยทัศน์การมองไปในอนาคตถึงสังคมไทย มหาวิทยาลัยไทย และคนรุ่นใหม่ที่จะสำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยแห่งนี้ไป